

KULTURA ŁOWICKA

Broszura opracowana przez
uczestników projektu
„Integracja dwóch narodów
poprzez taniec i kulturę
ludową – edycja litewska”

**Współfinansowane przez
Unię Europejską**

SPIS TREŚCI

01 *Wstęp. Informacje o autorach i projekcie*

02 *Rys historyczny*

03 *Tradycyjna muzyka*

04 *Tańce ludowe*

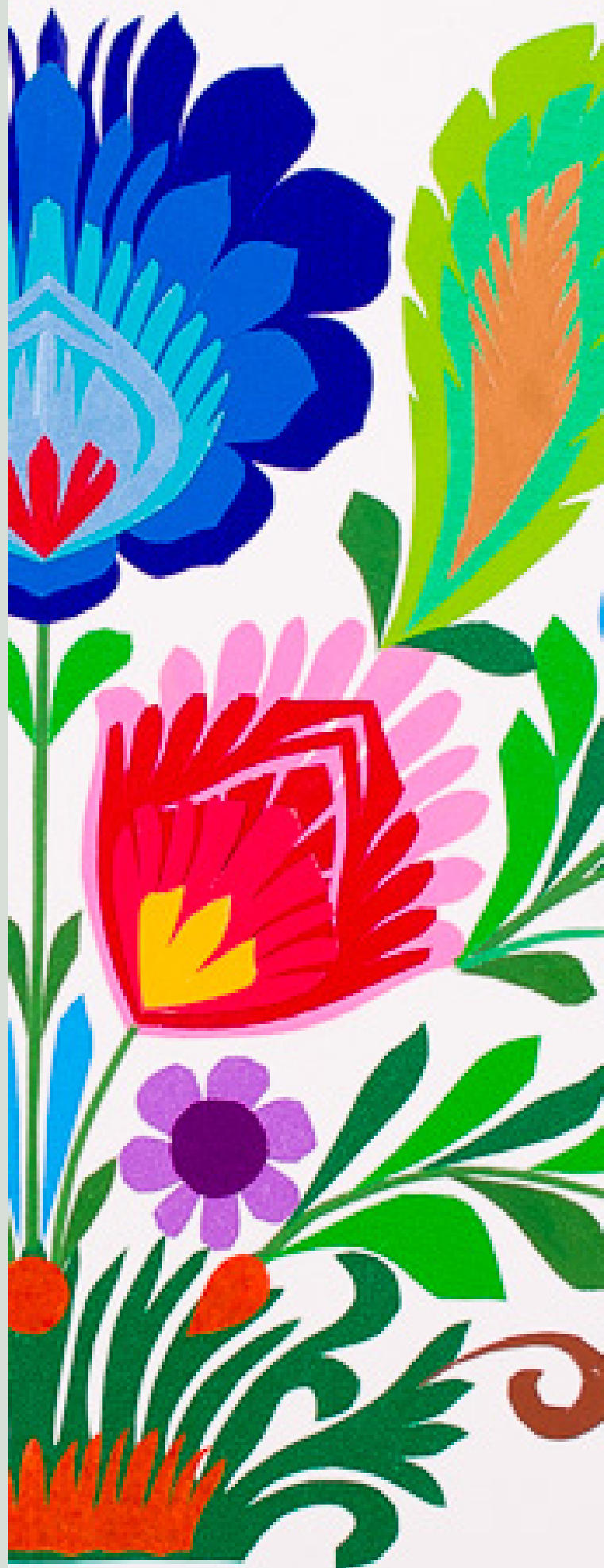
05 *Kulinaria*

Strój ludowy

*Inne elementy kultury
ludowej*

*Kultura ludowa Ziemi
Łowickiej współcześnie.
Zespół „Blichowiacy”*

WSTĘP

Broszura została opracowana przez uczestników projektu „Integracja dwóch narodów poprzez taniec i kulturę ludową – edycja litewska” w ramach realizowanej w inicjatywie mobilności zagranicznej. Projekt „Integracja dwóch narodów poprzez taniec i kulturę ludową – edycja litewska” o numerze 2021-1-PL01-KA122-SCH-000015417 jest współfinansowany przez Unię Europejską.

W projekcie udział biorą szkoły: Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu jako beneficjent inicjatywy oraz Rokiškio profesinio mokymo centras jako instytucja przyjmująca.

Mobilność w projekcie realizowana jest w dniach 12-23 września 2022 roku. Udział w wyjeździe biorą uczniowie z szkoły z Polski, a jednocześnie członkowie Zespołu Pieśni i Tańca „Blichowiacy”. Wspólnie z młodzieżą ze szkoły litewskiej realizują program edukacyjny związany z promocją kultury i podnoszeniem kompetencji cyfrowych.

*Więcej informacji na temat projektu można znaleźć na stronie Szkoły:
<http://www.zsp2lowicz.pl/>*

**Współfinansowane przez
Unię Europejską**

KULTURA LUDOWA ZIEMI ŁOWICKIEJ. RYS HISTORYCZNY

Zasięg kultury łowickiej obejmuje tzw. Ziemię Łowicką – a więc tereny wokół Łowicza i Skierniewic, dawniej należące do Księstwa Łowickiego. Bogaty dorobek sięga jednak do znacznie wcześniejszych okresów w historii, a silnym przeobrażeniom podlegał od XIX wieku. Stąd też w wielu opracowaniach dotyczących m.in. strojów ludowych często zwraca się uwagę właśnie na kluczowe wpływy dziewiętnastowieczne, obecne do dzisiaj w elementach folkloru.

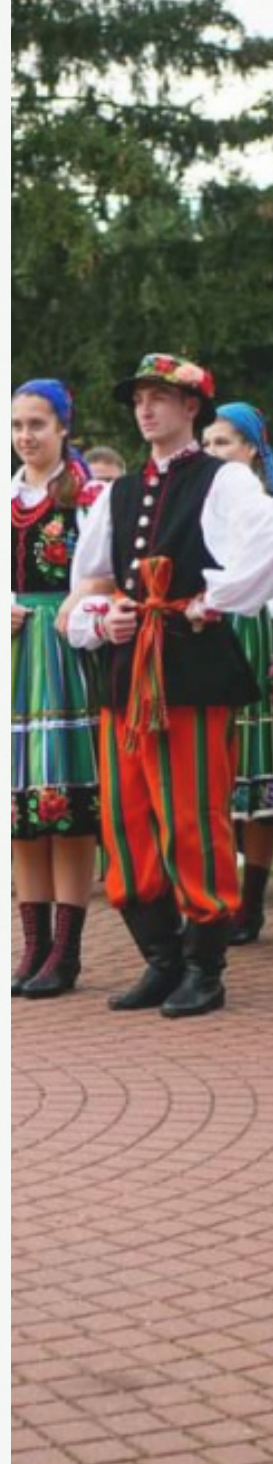
Pierwotnie, Ziemia Łowicka przynależała do dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich, a pierwsze wzmianki na ten temat pochodzą z XII wieku. Kolejne stulecia to okres zmieniających się granic terytoriów łowickich, a także rozwoju i zwiększania liczebności wsi, skupionych wokół dwóch miast. XIX wiek

okazuje się fundamentalny dla kultury łowickiej z dwóch względów: po pierwsze ustanowienia dekretem Aleksandra I Księstwa łowickiego oraz tytułu księżnej łowickiej, co umocowało poczucie odrębności wśród mieszkańców, a po drugie, oczynszowanie chłopów przeprowadzone przez wielkiego księcia Konstantego i jego żonę, co w dalszej perspektywie pozwoliło na wzbogacanie się chłopów, przekładające się na rozwój kultury ludowej, w tym strojów czy budownictwa.

Kultura łowicka i lokalny folklor wyróżnia na tle kraju fakt, iż są to elementy do dzisiaj żywe i pełniące ważne miejsce w świadomości mieszkańców Łowicza i okolic. Stroje łowickie, uroczyste procesje Bożego Ciała, a nawet gwara są stale obecne w codzienności, wciąż używane przez społeczność, która buduje wokół nich swoją tożsamość. W związku z tym na terenach łowickich do dziś funkcjonują zespoły taneczne, do których chętnie przynależy młodzież. Członkostwo w zespołach często kontynuowane jest przez kolejne pokolenia rodzin. Rośnie także świadomość i wiedza na temat folkloru tego regionu, a dzięki różnorodnym działaniom promocyjnym kultura łowicka staje się coraz bardziej rozpoznawalna nawet poza granicami Polski.

TRADYCYJNA MUZYKA

Muzyka stanowi jeden z najbardziej rozpoznawalnych elementów folkloru łowickiego. Opiera się na melodiach ludowych, o nieznanym autorstwie. Kompozycje są bardzo stare, przekazywane z pokolenia na pokolenie, a przez wieki z pewnością ulegały wielu przeobrażeniom. Utwory muzyczne towarzyszyły mieszkańcom Księstwa podczas różnego rodzaju uroczystości, na czele z weselami. Stąd też wiele najpopularniejszych melodii odpowiada właśnie tańcom regionalnym. Typowym dla całej centralnej Polski dominującym rytmem było $\frac{3}{4}$ lub $\frac{3}{8}$. Tradycyjna kapela łowicka składała się ze skrzypiec, klarnetu i bębna. Słowa piosenek oczywiście ulegały przeobrażeniom, tak jak zmieniała się gwara i... samo życie ludzi. Jak w przypadku utworów nie tylko ludowych, ale i współczesnej muzyki popularnej, piosenki oddawały codzienne doświadczenie mieszkańców, ich smutki i radości. Co ciekawe, tradycyjna ludowa muzyka łowicka cieszyła się zainteresowaniem kompozytorów i dyrektorów zespołów artystycznych, a jej echa możemy usłyszeć w dziełach twórców nawet tak rozpoznawalnych jak Fryderyk Chopin.

TAŃCE LUDOWE

W regionie łowickim najczęściej spotkanymi tańcami są te, które oparte są na metrum nieparzystym: oberki, kujawiaki, kujony, mazurki i walczyki, przeważnie połączone między sobą na zasadzie zwiększania tempa. Tańce przeplatane są rozmaitymi przyśpiewkami – raz smętne i rzewne na nutę kujawiaka lub walczyka, inne zaś zadziorne i żywiołowe w charakterze oberka. Bardzo ważną rolę odgrywały również obrzędy m.in. te dotyczące nadejścia wiosny. Wówczas dziewczęta chodziły z gaikiem ubranym w kwiaty, wstążeczki, piórka i kraszanki, chłopcy zaś odwiedzali gospody z kurkiem „po dyngusie” składając gospodarzom życzenia i zbierając dary. Czerpiąc z tych pięknych tradycji powstały takie tańce jak: dyngus, kogucik czy zelman. Warto także wspomnieć o charakterystycznych tańcach dla łowicza takich jak: chodzony, klapok, polka wagonówka, polki trzęsionki czy polka w trepkach.

Oberek, Oberek łowicki

Jest znany pod wieloma nazwami prawie w całej Polsce i do dziś jest jednym z najbardziej popularnych tańców tradycyjnych w naszym kraju. Oberka tańczy się gromadnie, bardzo drobnymi krokami wykonywanym w rytmie mazurkowym, wirując równo i płasko w miejscu lub po okręgu, w cztery strony. Już w połowie XIX wieku został zaliczony do grupy polskich tańców narodowych.

Kujon

Jedna z odmian obertasa, charakteryzującego się znacznie bardziej rozbudowaną strukturą melorytmiczną -przez co jest on dość trudny do wykonania. Właściwe dla kujona jest także wolniejsze tempo.

KULINARIA

Ziemia Łowicka to region o długiej tradycji z dobrze rozwiniętą kuchnią, w której daje się wyczuć echa potraw staropolskich. Produkty regionalne charakterystyczne dla Łowicza i okolic to m. in. powidła śliwkowe łowickie, ogórki konserwowe po łowicku i kwaszone po łowicku, chleb żytni świątnicki, wypiekany z dodatkiem cebuli, miodu, pomidorów, czosnku i dyni. Pyszny dodatkem do chleba jest kielbasa jałowcowa, niegdyś jadana tylko w święta. Dziś wędzone pętka znane są już w całym kraju. W wigilię Bożego Narodzenia pierwszą podawaną potrawą były śledzie z ziemniakami i chlebem. Serwowano również kapustę z grochem lub grzybami, którą przysmażano na oleju z cebulą. Podawano również kłosa czyli kluski.

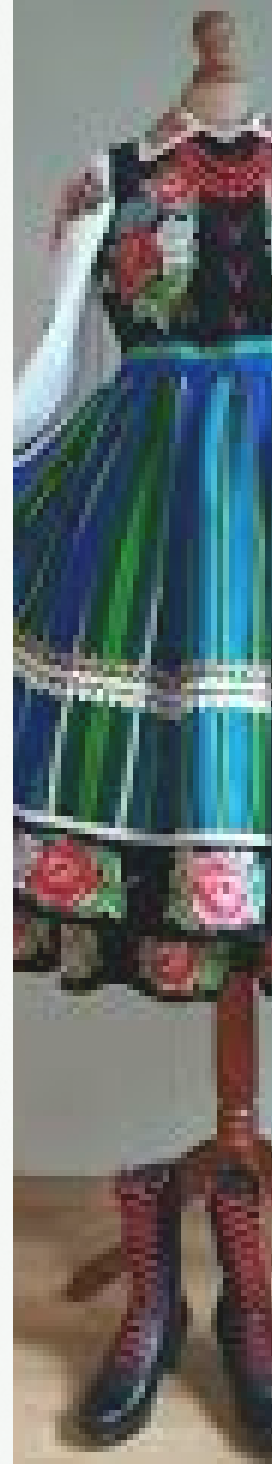
Tradycyjna zupa serwowana na obiad, gotowana jest na przecierze z ogórków kiszonych lub szczawiu. Gołąbki, które są bardzo znane w całej Polsce, mają swój początek na Ziemi Łowickiej. Ćwikła z chrzanem również pochodzi z Łowicza. Tradycyjnym regionalnym wypiekiem jest piernik z marchwi – ma specyficzny smak i niezwykły aromat. Tradycyjny regionalny przysmak to także pieczone jabłka wypełnione konfiturami. Można jeść je na ciepło i na zimno, z cukrem pudrem lub bitą śmietaną.

STRÓJ ŁOWICKI

Strój łowicki, inaczej zwany księżackim, to ubiór ludności zamieszkującej urodzajne ziemie leżące na Mazowszu w dolinie rzeki Bzury i jej licznych dopływów. Ubiór łowicki to jeden z najbogatszych i najbardziej efektownych strojów nie tylko Mazowsza, ale i całej Polski, noszony i używany również współcześnie. Jego podstawę, już od pierwszej połowy XIX w. stanowiły wełniane, samodziałowe pasiaki, zmieniające z upływem lat swą kolorystykę i kompozycję pasków. W drugiej połowie XIX w. dominowały tkaniny w barwach czerwieni, w drobne pojedyncze paski lub ich wiązki. Używano ich zarówno na męskie spodnie, jak i na kobiece spódnice, suknie (tzw. kiecki, wełniaki), czyli spódnice z doszytym stanikiem, gorsety, kaftany (spencerki), zapaski do pasa i noszone na ramionach (na odziew). Początek XX w. to czas dalszych przeobrażeń stroju łowickiego. Dotyczą one zmiany barwy tkanin, zaniku pewnych elementów odzieży tj. spódnic i gorsetów i zamiany ich na suknie (kiecki, wełniaki), a przede wszystkim generalnego powiększenia dekoracyjności całego stroju. Tło pasiaków stało się pomarańczowe, a wytkane na nich pasy w różnych odcieniach zieleni były urozmaicane i wzbogacane cynobrem, bielą i fioletem.

Apogeum zmian, dotyczących szczególnie stroju kobiecego, przypada jednak na okres międzywojenny. W pasiaku zaczęły dominować kolory zimne (zielony, fioletowy, szmaragdowy), uzyskiwane dzięki barwnikom anilinowym. Rozmaitość tkanin, barwność i niewątpliwe piękno, spowodowały ich naśladownictwo i rozprzestrzenienie się w tkactwie innych regionów, czyli tzw. modę łowicką. Strój męski ulegał mniejszym przeobrażeniom i choć był znacznie mniej zdobny, to posiadał bardziej skomplikowane kroje niż kobiecy. Zasadniczo funkcjonowały dwa jego warianty. W pierwszym z nich noszono zawsze spodnie z pasiastego samodziału w pionowe paski, sięgającą do bioder kamizelkę (lejbik), kaftan (spencerek) o kroju i zdobieniu takim samym jak lejbik oraz białą sukmanę. W drugiej odmianie spodnie sztyto z pasiastego samodziału lub niekiedy z czarnego sukna, noszono krótkie, sięgające zaledwie do pasa, kamizelki i kaftany (spencerki z klapkami) oraz czarne, odcinane w pasie sukmany (kapoty). Inne elementy stroju w obu wariantach były identyczne: i tak podstawowym nakryciem głowy był filcowy kapelusz, prócz tego starsi mężczyźni nosili także czarne czapki barankowe w formie ściętego stożka lub o kształcie walcowatym. Używano koszul (bielunek) o kroju przyramkowym, z wykładanym kołnierzykiem lub stójką, noszono je wpuszczane w spodnie. Wełnianymi pasami opasywano długie kamizelki (lejbiki) i kaftany (spencerki) oraz sukmany, najczęściej wtedy, gdy ten element stroju stanowił okrycie wierzchnie.

Zimą mężczyźni nosili różnego typu kożuchy, najczęściej brązowe z dużymi, czarnymi kołnierzami. Na nogi zakładali buty z cholewami z harmonijką w okolicy kostki, a od początków XX w. coraz częściej tzw. oficerki o usztywnionej cholewie. Uzupełnieniem stroju męskiego, szczególnie tego noszonego przez kawalerów, były zakładane pod kamizelki i kaftany przodziki (krawaty) oraz, używane także w ubiorze kobiecym, mankiety (rękawki).

INNE ELEMENTY KULTURY LUDOWEJ

Najpopularniejszym rękodziełem ludowym w rejonie Łowicza są wycinanki. Wycinanki łowickie: dzielą się na trzy typy: kodry, gwiozdy i tasiemki. Wycinanki tworzy się poprzez wycinanie wzorów na kolorowym papierze, i naklejanie mniejszych motywów na ich większe odpowiedniki. Najczęściej używanymi motywami są roślinne ornamenty, kwiaty i koguty. Wycinanki łowickie, dzięki unikatowości na skalę światową, zyskały uznanie i sławę na całym świecie. Dziś tematyki łowickich wycinanek używa się w zdobnictwie. Z łatwością można kupić łowickie pamiątki przyozdobione motywem wycinanki. bok wycinanek w Łowiczu tworzy się „pająki”, początkowo wykonywało się je z gliny i słomy a także kolorowego papieru. Dziś do tworzenia „pająków” używamy jedynie prostej słowy, nici i bibuły. Z bibuły robi się również popularne w tym regionie kwiaty, które również służą do dekoracji domów.

KULTURA LUDOWA ZIEMI ŁOWICKIEJ WSPÓŁCZEŚNIE. ZESPÓŁ „BLICHOWIACY”

W XX nastąpił prawdziwy renesans zainteresowania kulturą łowicką w innych regionach Polski – a sami łowiczanie wkładają istotny wysiłek w promocję wciąż żywego folkloru i tradycji swoich ziem. Do dziś aktywne są liczne zespoły pieśni i tańca. Wśród nich na uwagę zasługuje zespół „Blichowiacy”, funkcjonujący w ramach ZSP nr 2 CKZ w Łowiczu.

Od 1948 roku w Szkole „na Blichu” w Łowiczu istnieje Zespół Pieśni i Tańca „Blichowiacy”. Członkami zespołu jest młodzież szkolna. „Blichowiacy” kultywują zwyczaje, obrzędy i tradycje regionu łowickiego. Swoimi barwnymi strojami, muzyką, śpiewem i tańcem propagują łowicki folklor w kraju i za granicą. Program artystyczny Zespołu Pieśni i Tańca „Blichowiacy” składa się z trzech części: suity łowickiej, obrazka łowickiego oraz obrzędu „Zapusty”, a także programów okolicznościowych.

Zespołowi towarzyszy kapela ludowa, w skład której wchodzi akordeon, klarnet, skrzypce i bębenek. Zespół bierze czynny udział w uroczystościach szkolnych, powiatowych i ogólnopolskich. Uczestniczy w konkursach, przeglądach i festiwalach w kraju i za granicą.

Ważniejsze osiągnięcia zespołu to:

I nagroda na VIII Biennale Folkloru w Łowiczu - 1993 i 1995 r.

II nagroda na Prezentacjach Dorobku Kulturalnego Młodzieży Szkół Rolniczych - Lubsko 1998

I nagroda "Tradycje 2000" w Łowiczu

II nagroda Ogólnopolskie Spotkania Folklorystyczne o "Łowicki Pasiak" - Łowicz 2002

III miejsce na IX Międzynarodowym Festiwalu Folklorystycznym Polonez – Słonim(Białoruś)

2013r Zespół koncertował za granicą, m.in. w Rosji, Niemczech, Holandii, Francji, Austrii, Stanach Zjednoczonych, na Litwie.